

Julian Kałowski

"Autorità e obbedienza nella vita religiosa", Koser et al., Milano 1978 :
[recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 22/3-4, 305-310

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

(C. Montesano), pijaństwo w włoskim prawie karnym (E. Capalozza), akt ludzki w prawie karnym (D. Galea);

— *inne tematy*: władza ustawodawcza i sądownicza według Sir E. Coke (L. D'Avack), polityka prawna i ewolucja prawa (L. Naurois), pojęcie małego państwa (G. Cassandro), „deditio” oskarżonego o nadużycia międzynarodowe (G. Pugliese), aspekty prawne sukcesji w Toskanii (1713—1739 (G. De Clercq), urbanistyka rzymska w w. XVII—XVIII (G. Gorla), normy techniczne w budownictwie (A. M. Sandulli), o reformę norm włoskiego kodeksu cywilnego odnośnie pracy podległej (F. Santoro Passarelli), uczestnictwo społeczeństwa i społeczności osobowe (G. Oppò), partycypacje akcyjne (G. Ferri).

Wypada szczerze pogratulować Wydziałowi Prawa Uniwersytetu Rzymskiego tak bogatego zbioru, który zainteresuje głównie kanonistów i zajmujących się prawem wyznaniowym.

Zenon Grocholewski

Koser, Lyonnet, Tamburrino, Matanić, Lozano, Scavaglieri, Valle, Goffi, Bombin, Autorità e obbedienza nella vita religiosa. Studi a cura dell'Istituto di Teologia della Vita Religiosa „Claretianum”, Editrice Ancora Milano 1978, ss. 336

Władza i posłuszeństwo jest jednym z zagadnień obecnie szeroko dyskutowanym i z tego względu napotykanym na szereg trudności. Na skutek dyskusji i szukania nowych rozwiązań, powstają różne opinie, inicjatywy i eksperymenty, które nie zawsze są zgodne z nauką Kościoła, wytycznymi II soboru Watykańskiego oraz z celami życia zakonnego. A z doświadczenia wiadomo, że władza i posłuszeństwo należą do istotnych elementów współżycia, tym bardziej do realizacji rad ewangelicznych, i wymagają od osób składających śluby zakonne dojrzałości, głębokiej wiary i gotowości do rezygnacji z niezgodnych z nimi zamierzeń.

Nie można jednak zapominać o nowej sytuacji, w jakiej rozwija i kształtuje się życie zakonne. Stąd zasady odnoszące się do władzy i posłuszeństwa powinny uwzględniać aktualne warunki oraz nowe osiągnięcia wiedzy w różnych jej aspektach, jednak bez żadnego uszczerbku dla specyfiki życia zakonnego.

Z zadowoleniem więc należy powitać pozycję traktującą o władzy i posłuszeństwie w życiu zakonnym. Omawiane dzieło składa się z referatów wygłoszonych w czasie sympozjum w dniach 10—14 grudnia 1977 roku, zorganizowanym przez Instytut Teologii Życia Zakonnego „Claretianum” w Rzymie.

Autorzy prezentowanego tomu starają się, jak zaznacza prezes Instytutu Matias Augè, dać możliwie szeroką i wszechstronną analizę problematyki władzy i posłuszeństwa w życiu zakonnym.

Cykl referatów rozpoczyna sprawozdanie Konstantyna Koser'a, pt.

Aktualna problematyka posłuszeństwa zakonnego. We wstępie do swego referatu Autor zaznacza, że przyczyny obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego są liczne i bardzo złożone, dlatego nie rości sobie pretensji do wyczerpującego ich omówienia. Zajmie się więc tylko tymi problemami, z którymi zetknął się jako przełożony generalny, a które według niego są najważniejsze i najczęściej spotykane.

Referat Koser'a składa się z czterech części. W części pierwszej wylicza Autor motywy, które zawsze są aktualne. Należą do nich: wrodzony pęd do autonomii; dążenie do zaspokojenia niezrealizowanych marzeń; brak werności wobec podjętych obowiązków stanu zakonnego; oddziaływanie środowiska nastawionego krytycznie do władzy lub z nią skłóconego oraz niewłaściwe pojęcie posłuszeństwa zakonnego.

Następnie przechodzi Autor do scharakteryzowania, a raczej do wyliczenia motywów aktualnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego, które są właściwe obecnym czasem. Do motywów tych zalicza: szybki rozwój pojęć dotyczących osoby i praw jej przysługujących oraz niewłaściwe ich zrozumienie; usiłowanie szerokiego wprowadzenia zasad demokracji do życia zakonnego; przesadne akcentowanie ducha indywidualizmu; brak konsekwencji względem nieposłusznych.

Oprócz przyczyn kryzysu posłuszeństwa zakonnego występujących w różnych czasach spotykamy motywy charakterystyczne dla chwili obecnej, do których przede wszystkim należą: podważanie nauki o Bogu, Chrystusie, Kościele, Sakramentach, władzy kościelnej etc.; szybki rozwój wiedzy o człowieku i odrzucanie wszystkiego co przekracza jego naturalne zdolności poznawcze; nastawienie człowieka na technikę; nadmierny pośpiech i brak zaufania do tradycji; niezdrowy kult własnej osobowości; trudność pogodzenia naturalnych uzdolnień tzw. „charyzmatów” i „talentów” osobistych z posłuszeństwem zakonnym; nadmierne żądanie dialogu; współpraca z nieposłusznymi etc.

W drugiej części referatu zatytułowanej: *Aspekty pozytywne (obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego)* Autor stwierdza, że jedne z tych aspektów wynikają z motywów nieokreślonych, inne natomiast mają swe źródło w motywach ściśle określonych. Dlatego najpierw Autor wylicza i krótko omawia aspekty pozytywne wynikające z motywów nieokreślonych. I za najważniejsze z nich uważa: powolne odkrywanie prawdziwego znaczenia „wolności Synów Bożych”; prawdziwe posłuszeństwo istnieje we wzajemnym poszukiwaniu woli Bożej, tj. przez przełożonego i podwładnego, gdyż wszyscy jesteśmy w „drodziej” i nikt z nas nie może powiedzieć z całą pewnością, że zna wolę Bożą; wzrost świadomości, że odnośnie decyzji czy wyboru, woli Bożej nie można sprowadzić do jakiegoś określonego punktu; odkrycie, że oprócz praw przysługujących osobie ludzkiej i przez nią niepozbywalnych, istnieją inne wyższe dobra, np. łaska, dar miłości, etc.; przekonanie, że posłuszeństwo zakonne prowadzi do upodobnienia się i do naśladowania Chrystusa; zrozumienie, że prawdziwe posłuszeństwo podjęte z motywu nadprzyrodzonego nie oznacza ani pozbycia się wła-

snej inteligencji, ani własnego zdania, ani własnej osobowości, ani nie jest niewolą; uświadomienie sobie, że obecny kryzys doprowadził do bardziej ewangelicznego wykonywania władzy zakonnej i realizacji poleceń i wskazań założycieli; wzrost przekonania, że nieodzownym warunkiem posłuszeństwa zakonnego jest modlitwa i gruntowna praca wewnętrzna, oraz wykształcenie różnorodnych form wykonywania władzy w instytucjach zakonnych.

Natomiast co się tyczy aspektów pozytywnych obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego wynikających z określonego motywu, a chodzi tu głównie o prawa przysługujące osobie ludzkiej, Autor między innymi stwierdza: prawa przysługujące jednej osobie pociągają obowiązek respektowania ich przez inne osoby; powoli krystalizuje się pojęcie właściwego pojmowania praw należnych osobie ludzkiej; świadomość konieczności odmętnienia niektórych form przejawu demokracji w zastosowaniu do życia Kościoła i do życia zakonnego; dyskusje dotyczące teologii jak i form oraz praktyki posłuszeństwa zakonnego doprowadziły do przekonania, że tylko to jest dobre, co wydaje pozytywne owoce; odkrycie, że posłuszeństwo znajduje swe potwierdzenie w adagium „*nemo est iudex in causa propria*” oraz przekonanie, że przełożeni bardziej bezstronnie mogą spojrzeć na nasze uzdolnienia i lepiej nami pokierować.

Trzecia część referatu poświęcona została aspektom negatywnym obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego. Autor udawadnia, że obecny kryzys posłuszeństwa zakonnego, a zwłaszcza jego skutki negatywne mają charakter wielopłaszczyznowy, gdyż: godzą we władzę jako w instytucję kościelną; przez nadmierne żądanie od przełożonego doskonałości, świętości i postawy służebnej, pozbawiają go podstawowych praw przysługujących osobie ludzkiej; kryzys wzrasta gdy przełożony otoczony jest gronem osób popierających nieposłuszných; kryzys potęguje się gdy przełożony staje się nieufny wobec samego siebie, zrzuca się swoich uprawnień i zachowuje się biernie wobec nieposłuszných oraz sam aprobejuje postawę osób wyłamujących się spod dyscypliny zakonnej.

Autor zwraca uwagę jeszcze na jeden bardzo ważny moment, a mianowicie gdy mówi, że wśród elementów negatywnych obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego są i takie, które kryzys ten potęgują. Do nich można zaliczyć: popieranie nieposłuszných przez otoczenie, wówczas nieposłuszeństwo staje się „sprawą honoru”; szukanie wygodnej i „mieszkańskiej” postawy życiowej, co łączy się z upadkiem dyscypliny zakonnej; zdecydowana postawa negatywna; decydowanie we własnych sprawach zarówno wielkich jak i małych.

Reasumując należy stwierdzić, że aspekty negatywne obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego są bardzo groźne, gdyż prowadzą nie tylko do lekceważenia zobowiązań przyjętych przez profesję rad ewangelicznych, lecz także prowadzą do negacji wszelkich praw, struktur kościelnych, celowości istnienia Instytutów zakonnych, negowania praw

przysługających innym osobom, lekceważenie przepisów liturgicznych, władzy Kościoła etc.

W czwartym punkcie referatu stawia Autor pytanie: jak wyjść z obecnego kryzysu posłuszeństwa zakonnego? I stwierdza, że współczesny kryzys posłuszeństwa jest złożony, wieloaspektowy i jeszcze nie nadszedł moment całkowitego przewyciężenia go. Stąd Autor podaje tylko niektóre środki służące do przewyciężenia tego kryzysu, jak: identyfikacja intrygantów i perturbantów; zaufanie Bogu i wierne wypełnianie swoich obowiązków etc.

W następnym referacie Stanislas Lyonnet omawia zagadnienie władzy i posłuszeństwa w świetle Pisma św. Między innymi Autor zastanawia się nad tym, co z Pisma św. wiemy o stosunku zachodzącym pomiędzy władzą a posłuszeństwem, innymi słowy, co oznacza dla każdego chrześcijanina, a szczególnie dla zakonnika lub zakonnicy, *słuchać* lub *rozkazywać*.

Na podstawie tekstów zaczerpniętych z Biblii Lyonnet wykazuje, że odnośnie tego problemu istnieje wiele wskazań w Piśmie św. By jednak te problemy szerzej omówić, Autor zastanawia się jeszcze nad dodatkowym zagadnieniem: co oznacza dla Chrystusa *sluchać* swego Ojca niebieskiego, a dla Ojca Niebieskiego *rozkazywać* swemu Synowi, oraz w jaki sposób Chrystus *rozkazuje* swoim uczniom i jak oni powinni Go *sluchać*. W końcowej części referatu wyprowadza Autor wnioski, które wynikają z faktu, że wola Boża nie jest nam znana bezpośrednio, ale dochodzi do nas poprzez zdarzenia lub decyzje innych ludzi.

Z kolei Giuseppe Tamburrino omawia władzę i posłuszeństwo w monachizmie. Udawadnia on, że w początkowej fazie monachizmu, gdy nie istniało jeszcze życie wspólne, a anachoreci żyli samotnie na pustyni, nie istniała potrzeba ani władzy, ani posłuszeństwa w dzisiejszej formie. Instytucje te pojawiły się z chwilą wprowadzenia życia wspólnego i wówczas władza i posłuszeństwo nabrały określonego znaczenia. Ponadto Autor wykazał, że we wczesnym monachizmie tak na ukształtowanie się władzy, jak i posłuszeństwa zakonnego wielki wpływ wywarło wprowadzenie pisanej reguły jako podstawowego kodeksu regulującego całość życia monastycznego.

Ponieważ na czele zorganizowanej według wskazań reguły wspólnoty, stał przełożony, najczęściej nazwany opatem, który posiadał całkowitą władzę nad wspólnotą, dlatego osobie tej poświęca Autor stosunkowo dużo uwagi. I tak z racji sprawowanych funkcji oraz przekonania, że opat zastępuje Chrystusa i innym wskazuje drogę do Niego, wynika jego ojcostwo duchowe. Przejawia się ono w obowiązkach opata i dlatego według wskazań reguł winien on być: nauczycielem, lekarzem dusz, oraz administratorem dóbr należących do wspólnoty. Ponadto winien on być gotowy do świadczenia usług swoim współpracownikom.

Chociaż pierwotne reguły monastyczne dawały opatowi wielkie

uprawnienia, to jednak nakazywały, by w sprawowaniu władzy korzystał z pomocy radnych i urzędników. Radni mieli za zadanie wspomagać opata w podejmowaniu decyzji, urzędnicy pomagali mu w załatwianiu różnych spraw zewnętrznych.

Z rozwojem życia monastycznego posłuszeństwo nabrało nowych motywacji i stało się podstawową cnotą mnicha — cenobity. Dlatego Ojcowie Kościoła i Zakonodawcy nazwali je główną cnotą życia monastycznego oraz bazą życia duchowego. Ponadto w myśl przepisów monastycznych posłuszeństwo powinno być zasadą ładu zewnętrznego, wspólnoty braterskiej etc.

Problemowi władzy i posłuszeństwa w życiu i duchowości zakonnej od św. Franciszka z Asyżu do czasów św. Ignacego Loyoli został poświęcony referat Atanasio G. Matanić'a. Zagadnienie to rozważa Autor w aspekcie teologicznym lub religijno-ascetycznym i stwierdza, że na rozwój pojęć o władzy i posłuszeństwie wpłynęło w tym okresie wiele przyczyn, ale na szczególną uwagę zasługuje tocząca się wówczas dyskusja nad rozróżnieniem ślubu posłuszeństwa od cnoty posłuszeństwa, granicami posłuszeństwa oraz stosunkiem posłuszeństwa do innych cnot.

Następnie Autor wykazuje, że od XIII do XVI wieku włącznie ukształtowały się takie duchowości jak: franciszkańska, dominikańska, monastyczna i ignacjańska. Matanić każdą z nich stara się scharakteryzować oraz podać główne jej cechy, czyni to przy pomocy tekstów zaczerpniętych tak twórców wspomnianych kierunków monastycznych, jak i pism ich głównych przedstawicieli.

Juan Manuel Lozano w referacie zatytułowanym: Posłuszeństwo: problemy doktrynalne i próba ich rozwiązania, rozpatruje zagadnienie posłuszeństwa zakonnego w aspekcie teologicznym. W pierwszej części referatu omawia on podstawy biblijne posłuszeństwa zakonnego, jego rozwój w historii życia zakonnego, oraz zastanawia się czy posłuszeństwo praktykowane przez pierwotnych mnichów należy traktować jako teologię, czy jako ideologię, i dochodzi do wniosku, że posłuszeństwo w życiu monastycznym zawsze było podejmowane z pobudek religijnych a nie ideologicznych.

W drugiej części referatu Autor omawia różne doktryny i praktyki posłuszeństwa zakonnego. Rozróżnia on następujące formy posłuszeństwa: wyrzeczenie się własnej woli i całkowite uzależnienie się od przełożonych; *caritas* pojętą jako zasadę jedności i poszanowania dla dobra wspólnego; *auditio fidei* — otwarcie się mnicha na słuchanie Słowa Bożego; *posłannictwo* — zakonnik, który zajmuje się apostołstwem zewnętrznym w podejmowaniu prac duszpasterskich winien być posłuszny Stolicy Apostolskiej i swoim przełożonym.

Giuseppe Scarvaglieri zastanawia się nad socjologiczną problematyką posłuszeństwa zakonnego zaznaczając, że chociaż posłuszeństwo odnosi się do dziedziny religijnej — nadprzyrodzonej, to jednak realizuje się w określonych warunkach społecznych i ekonomicznych, które

mogą ułatwiać lub utrudniać wykonywanie praktyk posłuszeństwa. Dlatego Autor analizuje czynniki ułatwiające lub utrudniające realizację posłuszeństwa. Z punktu widzenia socjologicznego dzieli on posłuszeństwo na: duchowe, ślepe (przywódca zawsze ma rację), interesowne i wykonywane pod presją.

Natomiast problematyką posłuszeństwa zakonnego z punktu widzenia psychologicznego zajmuje się Italia Valle. Według niej większość trudności wpływających na wykonywanie ślubu posłuszeństwa powstaje z braku znajomości istotnych elementów dojrzałości ludzkiej. Dlatego Autorka, zresztą bardzo logicznie, stawia pytania: kogo więc można uważać za człowieka dojrzałego? W jaki sposób można pogodzić pragnienie realizowania własnej osobowości ze ślubem posłuszeństwa? I czy wspólnota może się przyczynić do rozwoju osobowości i do osiągnięcia dojrzałości? By odpowiedzieć na te pytania najpierw zastanawia się Autorka nad niektórymi przyczynami, które mogą wpływać na osiągnięcie dojrzałości oraz analizuje okoliczności utrudniające lub ułatwiające jej nabycie w społeczności zakonnej.

Tullo Goffi w relacji zatytułowanej: Odnowienie form posłuszeństwa w życiu zakonnym twierdzi, że nie może być mowy o odnowie form posłuszeństwa bez uwzględnienia teologii i nauk biblijnych. Dlatego omawia posłuszeństwo w świetle Słowa Bożego; w łączności z życiem Kościoła; w świetle wolności i wreszcie udawadnia, że posłuszeństwo zakonne jest najlepszym wyborem.

Ostatni referat Luis M. Bombin'a poświęcony jest problematyce czysto prawnej. Autor rozważa posłuszeństwo zakonne w świetle prawa kanonicznego; uchwał II soboru Watykańskiego oraz w późniejszych dokumentach posoborowych i w nowym projekcie prawa zakonnego.

Omawianą pracę w całości należy ocenić pozytywnie. Zagadnienia odnoszące się do trudnych problemów władzy i posłuszeństwa zakonnego zostały przedstawione wszechstronnie i w sposób wyczerpujący oraz zwrócono uwagę na szereg nowych aspektów.

Ks. Julian Kałowski MIC

Theodor Körner, Iuramentum und frühe Friedensbewegung (10.—12. Jahrhundert), J. Schreiber Verlag, Berlin 1977 s. 138

Taki tytuł nosi rozprawa doktorska, wydana jako tom 26. dysertacji z dziedziny prawno-naukowego badania podstaw na Wydziale Prawnym Uniwersytetu Monachijskiego. Autor, jak pisze w przedmowie, zajmował się badaniem roli przysięgi w historii prawa. Na skutek zachęty prof. Sten Gagner'a objął badaniami wczesny ruch za pokojem w 10—12 wieku. Wykorzystał 13 pozycji wydawnictw źródeł i 147 literatury. Wynalazł 10 obszernych tekstów, odnoszących się do terenów wschodniej Frankonii i 21 źródeł pochodzących wprawdzie z terenu